

# مامه‌له‌ی هیزه شیعه‌کان له‌گه‌ل برپاره‌که‌ی ICC له‌باره‌ی نه‌وتی هه‌ریمی کوردستان

02-04-2023

نووسه‌ره‌کان

د. یاسین ته‌ها

**کورتە :** به‌گوێره‌ی ئاماژه و پێداگیریه راگه‌یێندراوه‌کانی هیزه شیعه‌کان له‌م خوله‌ی پێنجه‌مدا خوازیاری  
دۆزینه‌وه‌ی چاره‌سه‌ری بنه‌ره‌تین بۆ دۆسیه‌ی نه‌وت و بودجه و خسته‌سه‌رپیی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل هه‌ریمی  
کوردستان

پاش دەرچوونی بېریاری دادگهی نیو بژیوانیی نیودەولەتی لە پارێس، کە سەر بە ژووری بازرگانی نیودەولەتیە - ICC، سەبارەت راگرتنی فرۆشتنی نەوتی هەریمی کوردستان بە سەربەخۆ، چ حکومەتی عێراق و چ هێزە شیعیەکانیش لە ئاست قەبارەیی ئەم پێشواوە ناھەنگیان نەگێرا، بەلام ئەمە بە مانای ئەوە نییە بەم ھەنگاوە دڵخۆش نەبن و لە گەرنگی گەمارۆدانێ ھەناردەیی نەوتی هەریمی کوردستان تێنەگەن کە لە سەردەمی سەرۆکە زێرایەتی یەکەمی نووری مالیکییەو (2005 - 2010) مەیدانیکی گەرمی کێشمەکێش و راھەیی جیاواز و تاقیکردنەوێکی پراکتیکی ناساندنی چەمکی فیدرالیزمە نامۆکەیی عێراق، کە تەنیا یەک ھەریمی تێدا یە.

بەگشتی تێکرای هێزە شیعیەکان ھەلۆیستیان لەسەر نەوت پشٹیوانیکردنی باڵادەستکردنی کۆمپانیای بەبازارکردنی نەوتی عێراق (سۆمۆ) یە بۆ فرۆشتن، نوێنەرەکانیشیان لە پەرلەمان زوو زوو داتا و لێدوانەکانی ئەم کۆمپانیایە دەکەن بەلگە لەسەر ئەوەی ھەریمی کوردستان پابەندی یاسای بودجە نەبوو، یان چەندی فرۆشتوو و داھات و نرخەکی چەند بوو. لە چوارچێوە گشتییەکی دۆسییە کەشدا شیعیەکان داوای گەڕانەوە بۆ دەستور دەکەن، بەبێ چوونە نیو وردەکاری و بەگوێزەیی راھەیی خۆیان کە پێداگەر لەسەر ئەوەی دۆسیەیی نەوت دۆسیەیی فیدرالییە و دەبێت مەرجەییەتەکی وەزارەتی نەوتی فیدرالیی عێراق بێت، ھێچ ھێزێکی شیعیەش ھەلۆیستیی جیاواز لەوەی نییە، بە سەدرییەکانیشەو، بەتایبەت لە پاش دەرچوونی بېریاری دادگهی فیدرالی لە نیوێرستی شووباتی 2022 کە یاسای نەوت و گازی ھەریمی کوردستان بە نادەستووری ناساند و دادگەش بەلای ئەوانەو لەو پرسیارە کە مەبەستیانە نزیك دەبێتەو لە پیرۆزی.

ئێستا، کە بېریارەکی ICC دەرچوو، دۆخی نیومالی شیعیە لە دۆخی چاوەڕوانی و گوێ ھەلخستە بۆ کۆمەڵێک پێشواوە کە سێبەریان بەسەر کەشی سیاسیی عێراقەو یە. لە ئەزموونی قەیرانی دۆلاردا تێگەشتن رابەل و پەییوەندییە دەرەکییەکانیان لاوازە و نایانەوێت بە ئاشکرا و بە زەقی و بە گۆشەیی تێز بچنە دژایەتی ھێچ بەرژەوێندییەکی ئەمریکا و ولاتانی رۆژئاوا، لەوانەش ئەو کۆمپانیای نەوتییانە لە ھەریمی کوردستان ھەیانە، ناشیانەوێت خۆیان وا دەرێخن لەم دۆخی شەری ئۆکراینادا ئەمان ھۆکاری بەرزکردنەوێتی نرخێ نەوتن لە رێگەیی راگرتنی ھەناردەیی دەورووبەری نیو ملیۆن بەرمیل نەوتەو، ھەر لەم چوارچێوەییەدا تەنانت دەستبەرداری زەقکردنەوێتی ئەو بوون کە بۆلێ "ئیسرائیل سوودمەندی نەوتی ھەریمی کوردستانە".

لەسەر ئاستی ناوخی عێراقیش گەوہەرترین ئالنگاری بەردەم مالی شیعیە ھەلبژاردنی پارێزگاکانی کۆتایی 2023 و چاودێریکردنی بەردەوامی پلان و جموجۆلەکانی موقتەدا سەدرە کە سەرچاوەی نیگەرانی و دڵخورتیی ھەموویانە پاش ئەوەی بە کۆمەڵ ناچاریان کرد گۆشەگیر بێ و جەلوی ئەم خولە "پنجەم" بداتە دەست چوارچێوەی ھاوئاھەنگیی شیعیەو، لە دۆسیە و تەوہەرەشدا پشٹیوانی ھەریمی کوردستان و لانیکەم ھەولێریان پێویستە بۆ ئەوەی لە لایەک بۆشایی سەدری پێ پێکەنەو و بۆ تێپەراندنی یاسا و پڕۆژەکانیان ھاوئاھەنگیان ھەبێت، لە لاکەیی دیکە ئەگەر سەدر دەرکەوتەو ئەو بە تەنیا نەبێ کاتی کە بەرەنگاری دەبنەو، بەتایبەت کە ھێشتا ھێچیان بۆ سوننەکان نەکردوو و ناڕەزایی و رەخنەیی ئەوانیش ئەگەرێکی چاوەڕوانکراو.

بەگوێزەیی ئامازە و پێداگیرییە راگەییندراوێکانی ھێزە شیعیەکان لەم خولەیی پێنجەمدا خوازیاری دۆزینەوێتی چارەسەری بنەرەتین بۆ دۆسیەیی نەوت و بودجە و خستەسەرپێی پەییوەندی لەگەڵ ھەریمی کوردستان، بەلام بەھۆی ئەوەی دۆسیەیی نەوت کۆدەنگیی شیعیە پێویستە، دەرئەسەر لە ریسککردن و پێدانی پاساو بە دەستی سەدرەو کە تۆمەتباریان بکات بەوەی لەبەر بەرژەوێندیی خۆیان دەرھەتی زۆر گەوہریان بە ھەریمی کوردستان داو و بنەماکانی دەولەتی عێراقیان لاواز کردوو.

بەھۆی ئەوەش کە عێراق کەوتوو تەسالی ھەلبژاردنەو، پۆپۆلیزیمی شەقام لە لایەک و ناکوکییە ناوخییەکانی چوارچێوەیی شیعیەش رۆل و کاریگەری گەوہریان دەبێت لە ئاراستەکردنی ھەلۆیستی ھێز و جەمسەرە جیاوازەکان و بە گوێزەیی ئەزموونی سالی رابردوو ھێزە سیاسییەکانی شیعیە شەقام و وێنەیی خۆیان لە بەغدا و باشوور ناگۆرێنەو بە ھێچ دەستکەوتێکی دیکە دوورمەودا، ھەرچەند ستراتیژیی بێت لە چەشنی چارەسەرکردنی ھەندێک لە کێشە کەلەکەبووێکان لەگەڵ ھەریمی کوردستان و تاوێکو ئێستاش ھەر ئەم ھاوکێشەیی بەرکارە.

بېریاری سالی رابردووی دادگهی فیدرالی عێراق، کە بەگوێزەیی زانیارییەکان بوو تە یەکیک لە ھاندەرەکانی دادگهی ICC لە پارێس و بېریارە نوێیەکی دەستکەش کە شەریعیەتیکی نیودەولەتی ھەیی، ھۆکاریکی ھێندە بەھیزی داوێتە دەست بەغدا و ھێزە حوکمرانەکانی ئێستا کە بێ پێویستییان دەکات لەوەی چیدی وەکو سەردەمی کارکردنی حوسێن شەھەرستانی لە دۆسیەیی نەوت (2006 - 2010) شەری میدیایی و مەملانیی گەوہرە بکەن و جگە لە پەرلەمانتاریکی دیاری عەسایب و ھەندێکی دیکە وەکو مستەفا سەنەد و عالیە نەسیف، کەسی دیکەیان بە ئاشکرا کاردانەوێتی دڵخۆشانەیان لەسەر بېریارە کە نەبوو.

ئەم دوو بېریارە ناوخیی و دەرەکییە کە لە دوو سالی دەرچوون، نەک ھەر لەسەر دۆسیەیی نەوتی ھەریمی کوردستان، بەلکەو لێکەوتەیی لەسەر کەرتی گازیی دەبێت کە ھەریمی کوردستان وەکو دەرھەت دەخستە بەردەم ئەمریکا و ئەوروپا، لەمەش گەرنگتر

لەسەر دەنگە فیدرالخووزەکانی شارى بەسرە و باشووری عێراقیش کە خەونی ئەوەیان ھەبوو دەرفەتێک ھەبێت لەجیاتی پارەدارکردنی بودجەى فیدرالى و بەغدا سامانی نەوتى شارەكە بخەنە خزمەت پرۆژەى "ھەریمی بەسرە"و، ھەروەھا لێکەوتەکانى درێژەش دەکێشێت بۆ سەر ھەر پارێزگا و ناوچەيەكى دیکەى عێراق لە چەشنى ئەنبار و نەبنەوا کە قسەوباسى ئەوێ تێدا بکریت گواپە پشت ئەستوور بە سامانە سرووشتیەکانى نەوت یان گاز یان ھەر سامانیكى دیکە جۆریک لە ھۆکمرانیى خۆجێی بێمەت لە بەغدا بنیات بنیت و ئەمەش دەچیتە خزمەت ستراتیژی ھێزە شیعەکانەو کە دەمێکە وازیان لە پرۆژەى فیدرالیزمی نیوہەرست و باشوور ھێناو و پاش گۆشەگیرکردنی سوننە و گەمارۆدانى دارایی ھەریمی کوردستان، پرۆژەکەیان بووئەتە ھۆی بەھیزکردنی ناوئەند، بەتایبەت ھەر ھێچ نەبێت لەرووی دارایی و ئابوورییەو.